

VIITTOMAKIELISTEN PALVELUKETJUT TURVATTAVA SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUIDEN KOKONAISUUDISTUKSESSA SEKÄ MAAKUNTAUUDISTUKSESSA

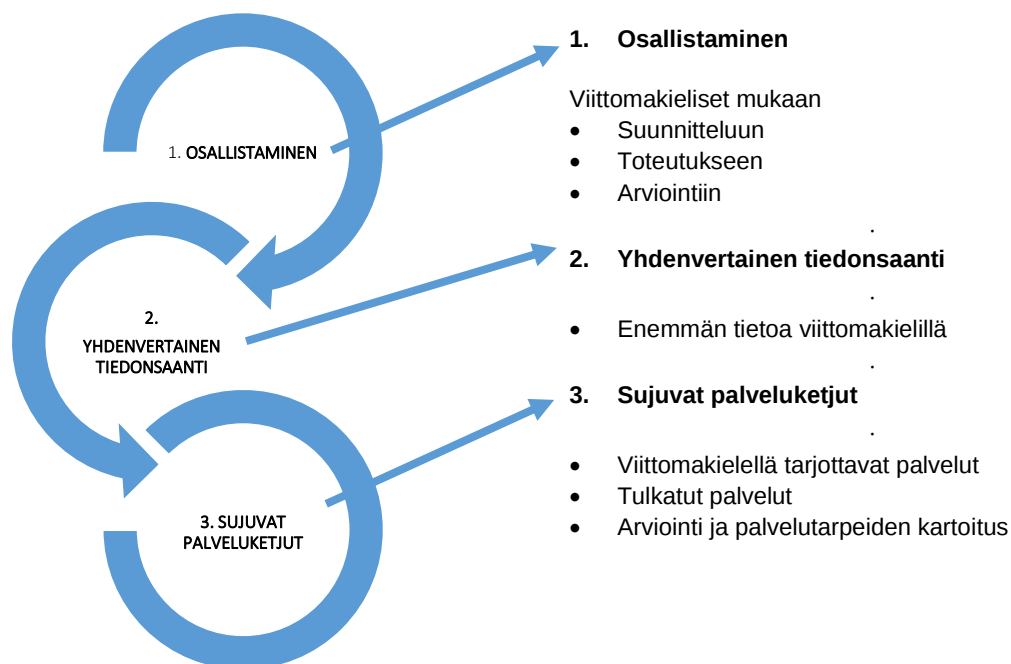
Tällä hetkellä sote- ja maakuntauudistus eivät huomioi viittomakielisten tarpeita ja oikeuksia. Sote-uudistuksen myötä maakuntien tulee kehittää voimakkaasti uusia viittomakielisiä palvelumuotoja ja toimivaa tulkkauspalvelujärjestelmää. Viittomakielisten näkökulmasta sote- ja maakuntauudistus tarjoaa uusia mahdollisuuksia kehittää viittomakielisten asiakkaiden palveluja yli kunta- ja maakuntarajojen.

Kela on ilmoittanut, että se ei vastaa jatkossa maakuntien vastuulle kuuluvista tulkkauspalveluista. Tämä asettaa ison haasteen maakunnille, joiden täytyy ryhtyä selvittämään tulkkauspalveluiden järjestämiseen liittyviä asioita.

Maakuntien tulee Kuurojen Liitto ry:stä, Kuurojen Palvelusäätiöstä sekä Suomen Kuurosokeat ry:stä vastata seuraavista asioista:

- maakunnat perustavat viiteen sote-yhteistyöalueeseen viittomakieliset palvelu- ja osaamiskeskukset
- osaamiskeskukset kehittävät ja koordinoivat omakielisiä palveluja viittomakielisille, koska suoraan tuotetuilla viittomakielisillä palveluilla vältetään kommunikointiongelmien aiheuttamia hoitovirheitä ja pitkittyneitä ongelmia. Kaikkea asiointia ei voi hoitaa tulkkauspalvelun kautta.
- maakunnat selvittävät viittomakieliset sote-osaajat eri maakunnissa ja käyttävät heitä kohdennetusti viittomakielisten asiakkaiden palvelemiseksi
- tulkkauspalvelun kokonaisarvioinnin avulla tulkkauspalvelun kokonaistilanne (Kelan vastuulla oleva palvelu ja toisaalta viranomaisten vastuulla oleva palvelu) selvitetään tarkasti ja käyttöön otetaan yhden luukun periaate tulkkia tilattaessa
- maakunnat varaavat budjettiin rahaa viittomakieltä käyttävien tulkkauksen kustannuksiin
- maakuntien digipalveluissa viittomakielisten asiakkaiden tarpeet huomioidaan ja luodaan uusia viittomakielisiä palvelumalleja digipalveluita hyödyntämällä
- maakunnat järjestävät viittomakielisen tiedotuksen asukkaille

Palveluiden kolme päätavoitetta:

Taustatietoa päätöksenteon tueksi

Sosiaali- ja terveyspalvelujen kokonaisuudistukseen sekä maakuntauudistukseen liittyvät lakiehdotukset eivät huomioi viittomakieltä käyttävien kielellisiä oikeuksia, sillä ne tarkastelevat viittomakieltä käyttäviä ainoastaan aistivamman näkökulmasta. Tämä on riittämätöntä. Jo perustuslain 17 § 3 mom. puhuu kahdesta eri ryhmästä: ensinnäkin viittomakieltä käyttävistä sekä toiseksi aisti- ja puhevamman vuoksi tulkittamis- ja käännösapua tarvitsevista. Osa viittomakieltä käyttävistä kuuluu näihin molempiin ryhmiin. Tämä tulee ottaa huomioon kaikessa lainsäädännössä, jotta viittomakielilaki (359/2015) voi tosiasiallisesti toteutua.

Perustuslakivaliokunta antoi viittomakieltä käyttävien osalta lausunnon (PeVL 26/2017) (ote lausunnosta s. 61-62):

Viittomakielilakia koskevan mietinnön perusteella eduskunta hyväksyi lausuman, jossa se edellytti hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin sen turvaamiseksi, että viittomakieltä käyttävien oikeudet toteutuvat koko maassa siten kuin heidän kielellisiä oikeuksiaan koskevaa lainsäädäntöä laadittaessa on tarkoitettu (EV 346/2014 vp).

Perustuslakivaliokunta pitää valitettavana, ettei maakunta- ja sote-esityksen tai valinnanvapauslaki-esityksen perusteluissa ole tehty selkoa uudistuksen käytännön vaikutuksista viittomakieltä käyttävien asemaan. Ottaen huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden merkitys perustuslain 19 §:ssä turvattujen perusoikeuksien kannalta perustuslakivaliokunta kiinnittää erityistä huomiota viittomakieltä käyttävien kielellisten oikeuksien toteutumiseen näissä palveluissa ja viranomaisten ja muiden julkista hallintotehtäviä hoitavien velvollisuuteen edistää viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään.

Mikäli viittomakieltä ei nimenomaisesti sisällytetä lakiehdotusten palvelujen kieltä koskeviin pykäliin, etenkin viittomakieltä käyttävien kuurojen, kuurosokeiden ja muiden kuulovammaisten potilasturvallisuus, itsemääräämisoikeus, oikeus hyvään hoitoon ja huolenpitoon, oikeus tietää palveluihin liittyvistä vaihtoehtoista jne. eivät voi toteutua. Osallisuuden ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi viittomakieltä käyttäville on turvattava oikeus saada viittomakielistä tietoa palveluista ja käyttää äidinkieltään eli viittomakieltä. **Viittomakieltä käyttävän henkilökohtaiset tarpeet tulee kuulla ja huomioida palveluja järjestettäessä.** Oikeutta saada suoraan viittomakielellä tuotettuja tai viittomakielelle tulkattuja sosiaali- ja terveyspalveluja tulee vahvistaa nykyiseen hajanaiseen tilanteeseen nähden.

Syrjinnän kiellon sisältävän perustuslain 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan vammaisuuden tai kielen perusteella. Asiakkaalla on laillinen oikeus osallistua omien palveluidensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Oikeus osallistumiseen on vahva ja perustavanlaatuinen oikeus, joka saa tukea useista eri laeista sekä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevasta sopimuksesta. Viranomaisilta voidaan vaatia **aktiivisia toimenpiteitä osallisuuden toteuttamiseksi**. Myös **luottamuksensuojan** periaatetta tulee noudattaa. Viittomakieltä käyttävät odottavat oikeutetusti, että kyseiset säädökset myös toisivat heille suojaa yhtäältä kieli- ja kulttuuriryhmänä ja toisaalta vammaisryhmänä.

Hyvän hallinnon periaatteisiin kuuluvan **suhteellisuusperiaatteen** mukaan ”toimien on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään”. Tästä syystä asiakkaan tai potilaan mahdollisuutta ilmaista tarpeensa omalla kielellään ei pidä julkisen vallan puolelta rajoittaa, jos päämääränä on arvioida nimenomaisesti asiakkaan tarpeita ja etsiä ratkaisuja hänen ongelmiinsa. Erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa on äärimmäisen tärkeää turvata sekä **1) suoraan viittomakielellä tuotettu palvelu** että **2) tulkkauksen käyttö**.

Suoraan viittomakielellä tuotetulla palvelulla voimme vähentää kommunikointiongelmien turhaan aiheuttamia hoitovirheitä, hoidon viivästymistä että sosiaalipuolen pitkittyneitä ongelmia. Nykyisen sote-henkilöstön osaamisen tarkempi kartoitus viittomakielen osalta sekä viittomakieltä osaavien työntekijöiden kohdentaminen viittomakielisten tarpeisiin yli tulevien maakuntarajojen parantaisi nykytilannetta huomattavasti. Tämä toisi myös selkeää kustannussäästöä.

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista (133/2010) antaa kuurolle, kuurosokealle sekä muille tulkkia tarvitseville **oikeuden käyttää tulkkia** sekä **määritellä itse, millaisessa tilanteessa ja miten paljon tulkkia tarvitsee**. Lain mukaan tulkkauspalvelut ovat **toissijaisesti** Kelan vastuulla. Asiasta tekee kuitenkin monimutkaisen ja vaikeasti hahmotettavan se, että ensisijaista vastuutahoa ei kuitenkaan ole selkeästi määritetty. Viittomakielinen potilas tai asiakas ei kuitenkaan saa jäädä ilman tulkkia tällaisten tulkintaerimielisyyksien vuoksi.

Esimerkiksi krooniseen sairauteen annetut hoito-ohjeet täytyy ymmärtää, jotta olo kohenee ja hoito auttaa. Perheterapia vaatii onnistuakseen sujuvaa kommunikointia. Asiakas- ja potilaslakien kirjaus **tulkitseminen järjestetään mahdollisuuksien mukaan** velvoittavat kuitenkin viranomaisia varsin heikosti. Nykyisissä rakenteissa viranomaispuolella tulkkaus usein nähdään ylimääräisenä vaivana, joten tulkkia ei tilata vaan yritetään kommunikoida kynää ja paperia käyttäen tai keskustellaan mahdollisesti paikalla olevan kuulevan sukulaisen (myös alaikäisen lapsen) kanssa ja välityksellä – ohittaen kuuron ja kuurosokean itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden.

Arviomme mukaan on kestänyt, jos maahamme syntyy Kelan tulkkauspalvelun rinnalle 18 erilaista järjestämismallia. Myös tulkkauspalveluiden kokonaisuus tulee tässä muutosvaiheessa arvioida tarkasti. Tavoitteena tulee olla asiakkaan näkökulmasta yhden luukun periaate: kaikki viittomakieliset palvelut voi tilata yhdestä paikasta ja viranomaiset keskenään keskustelevat tarvittaessa vastuu- ja maksajakysymyksistä.